

WSOY KLASSIKOT

NIKOLAI GOGOL

Kuolleet sielut

KUOLLEET SIELUT

NIKOLAI
GOGOL

KUOLLEET SIELUT

Suomentanut JALO KALIMA

VENÄJÄNKIELINEN ALKUTEOS *МЕРТВЫЕ ДУШИ* ILMESTYI 1842.

ENSIMMÄINEN SUOMENKIELINEN PAINOS ILMESTYI 1939.

TARKISTETUN LAITOKSEN ENSIMMÄINEN PAINOS ILMESTYI 2009.

TEOKSEN ON KUVITTANUT PIOTR BOKLEVSKI

© WSOY JA VAPPU ORLOV 2009

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

ISBN 978-951-0-51628-7

PAINETTU EU:ssa

I LUKU

NN:n kuvernementin pääkaupungissa olevan matkustajakodin portista ajoivat sisään sievänpuoleiset pienehköt vaunut, jollaisissa tavallisesti matkustavat naimattomat miehet: virasta eronneet everstiluutnantit, alikapteenit, tilanomistajat joilla on talonpoikia noin sata sielua, lyhyesti sanoen kaikki sellaiset, joita sanotaan keskinkertaiseksi herrasväeksi. Vaunuissa istui mieshenkilö. Hän ei ollut kaunis mutta ei rumakaan; ei liian lihava eikä laihakaan; ei häntä voinut sanoa vanhaksi mutta eipä myöskään kovin nuoreksi. Hänen tulonsa kaupunkiin ei aiheuttanut mitään hälinää, eikä sillä ollut mitään erikoisia seurauksia. Vain kaksi venäläistä talonpoikaa, jotka seisoivat kapakan ovella vastapäätä matkustajakotia, tekivät toisilleen huomautuksia, jotka koskivat enemmän itse ajoneuvoja kuin niissä istujaa.

– Katsos tuota, sanoi toinen. – Onpa siinäkin pyörä! Mitäs luulet? Kestääköhän tuollainen pyörä Moskovaan asti, jos niikseen sattuu, vai eikö kestä?

– Kestää, vastasi toinen.

– Mutta Kazaniin asti ei varmastikaan kestä.

– Ei kestäkään.

Siihen keskustelu päättyikin. Sitten vielä, vaunujen saavuttua matkustajakodin kohdalle, vastaan tuli nuori mies yllään raidallisesta pumpulikankaasta ommellut, kovin kapeat ja lyhyet valkoiset housut sekä muotia tapaileva hännystakki, jonka alta pilkistelevä kova paidanrinnus oli kiinnitetty tulalaisella rintaneulalla, jossa oli pronssipis-

tooli. Nuori mies kääntyi ympäri, katsahti ajoneuvoihin pidellen samalla lakkiaan, jonka tuuli oli vähällä viedä, ja jatkoi matkaansa.

Vaunujen ajettua pihaan herraa vastaan tuli ravintolan tarjoilija, »polovoi» kuten venäläisissä ravintoloissa sanotaan, niin vilkas ja vikkela, ettei toinen oikein ehtinyt edes huomata, millaiset hänen kasvonsakaan olivat. Lautasliina kädessään tämä pitkä mies juoksi ketterästi pihalle yllään pitkä takki, joka oli tehty tiiviistä pumpulikankaasta ja jonka selkätaive oli melkein niskassa asti. Hän ravishti hiuksiaan ja lähti saattamaan herraa puisia portaita ylös huoneeseen, jonka Jumala oli hänen osakseen suonut. Se oli aivan tavallinen huone, sillä matkustajakoti oli myös tavallinen matkustajakoti, toisin sanoen juuri sellainen kuin yleensä ovat kuvernementinkaupunkien matkustajakodit, joista matkustajat saavat kahdella ruplalla vuorokaudessa rauhallisen huoneen torakoineen, jotka luumun kokoisina kurkistelevat kaikista nurkista. Lisäksi näissä huoneissa on ovi viereiseen huoneeseen ja sen edessä aina lipasto. Sinne toiseen huoneeseen asettuu naapuri, hiljainen ja rauhallinen mies, mutta sanomattoman utelias ja halukas saamaan matkustajasta selville kaikkein pienimmätkin seikat. Matkustajakodin fasadi vastasi sen sisäpuolta täysin; se oli hyvin pitkä, kaksikerroksinen, ja alakerros oli rappaamaton, joten tummanpunaiset pikku tiilet, likaisenväriset jo itsestäänkin mutta ilmojen vaihteluista vielä lisää tummentuneet, olivat siinä näkyvisiä. Yläkerta oli maalattu iänikuisella keltaisella värillä. Alakerrassa oli puoteja, joissa myytiin länkiä, köysiä ja rinceleitä. Nurkkapuotiin tai oikeammin sen ikkunaan oli asettunut hunajajuoman myyjä, jonka samovaari oli punaista kuparia ja myyjän naama puolestaan yhtä punainen kuin samovaari, niin että kaukaa olisi luullut ikkunas-
sa olevan kaksi samovaaria, ellei toisella samovaarilla olisi ollut piki-
musta parta.

Matkustajan katsellessa huonettaan hänen tavaransa tuotiin sisään: ensinnäkin valkoisesta nahasta ommeltu, jo vähän kulunut matkalaukku, josta näki, ettei se ollut ensi kertaa matkalla. Matkalaukun kantoivat sisään kuski Selifan, pikkuinen mies puoliturkki yllään, ja

Petruška-niminen palvelija, noin kolmenkymmenen ikäinen nuori mies yllään väljä, kulunut takki, nähtävästi herralta peritty. Hän oli jörön näköinen, erittäin paksunenäinen ja -huulinen. Matkalaukun jälkeen tuotiin visakoivukoristuksilla varustettu pienehkö mahonkilipas, saapaslestejä ja siniseen paperiin kääritty kananpaisti. Kun kaikki tämä oli tuotu sisään, lähti Selifan-kuski talliin pitämään huolta hevosista. Petruška sen sijaan rupesi varustamaan itselleen tilaa eteiseen, hyvin pimeään koperoon, jonne oli jo ennättänyt tuoda päällystakkinsa ja sen mukana ikioman hajunsa, joka tuntui myös sen jälkeen raahatussa säkissä, jossa oli kaikenlaisia palvelijan puki-neita. Tähän koperoon hän laittoi seinän viereen kapean kolmijalkaisen vuoteen ja levitti siihen jonkin patjantapaisen, joka oli lytistynyt ja litteä kuin pannukakku ja näytti yhtä rasvaiseltakin; sen hän oli onnistunut saamaan matkustajakodin isännältä.

Palvelijoiden järjestellessä ja puuhaillessa herra meni ravintolasiiliin. Millaisia nämä salit ovat, sen tietää jokainen matkustaja oikein hyvin. Aina samat öljymaalilla sivellety seinät, jotka ovat ylhäältä mustuneet tupakan savusta ja alhaalta tummuneet kaikenlaisten matkustajien selistä mutta vielä enemmän paikkakunnan kauppiaiden, näiden kun oli tapana tulla toripäivinä tänne kuuden ja seitsemän miehen joukkoina juomaan määrätty kupposensa teetä. Aina sama savuttunut katto. Aina sama savuttunut kynttiläkruunu monine riippuvine lasipuikkoineen, jotka hypähtelivät ja helisivät joka kerta kun tarjoilija juosta kipitti kuluneita vahakangasmattoja myöten heilutellen reippaasti tarjotinta, jolla oli teekuppeja yhtä lukematon määrä kuin lintuja meren rannalla. Aina samat, koko seinän täyttävät öljyväritytulut; lyhyesti sanoen aivan samanlaista kuin muuallakin, se vain erona, että täällä oli eräässä taulussa merenneidolla niin suunnattoman isot rinnat, ettei lukija varmaankaan ole sellaista koskaan nähnyt. Tuollaista luonnon kujeilua muuten tapaa kaikenlaisissa historiallisissa maalauksissa, joita on tuotu Venäjälle ties mistä ja milloin; toisinaan niitä ovat tuoneet meidän ylimyksemmekin, taiteenharrastajat, jotka ovat ostelleet niitä Italiasta sikäläisten pikälähettiläiden neuvosta.

Pavel Ivanovič Tsitsikov

Herra riisui lakkinsa ja irrotti kaulasta sateenkaarenvärisen villaliinan, joita naineille miehille neulovat aviovaimot omin käsin liittäen lahjaansa sopivia neuvoja siitä, millä tavalla liina on kaulaan kiädottava, mutta kuka niitä neuloo poikamiehille, sitä en tiedä. Luoja siitä ottakoon selvän; minulla ei ole milloinkaan ollut sellaista liinaa. Riisuttuaan liinan kaulastaan herra tilasi päivällistä. Sillä aikaa kun hänelle tuotiin tavallisia ravintolaruokia, nimittäin kaalikeittoa ja voitaikinapiiras, jota pidetään matkustavaisille varalla viikkokausia, aivoja herneiden kera, nakkimakkaroitu kaalin kera, syöttökanan paistia, suolakurkkua ja iänikuinen makea voitaikinapiiras, aina altis palvelemaan; sillä aikaa kun hänelle tarjoiltiin kaikki tämä, osa lämmitettynä, osa taas kylmänä, hän kyseli matkustajakodin tarjoilijalta kaikenlaista joutavaa: kuka tässä on ollut isäntänä ennen ja kuka on nyt ja paljonko matkustajakoti tuottaa tuloja ja onko isäntä suuri lujus, mihin tarjoilija tapansa mukaan vastasi:

– Suuri roisto se on, hyvä herra.

Kuten valistuneessa Euroopassa niin myös valistuneessa Venäjänkin maassa on nykyään paljon kunnon ihmisiä, jotka ravintolassa syödessään eivät osaa olla puhelematta tarjoilijan kanssa, välillä tehden hauskaa pilaakin hänestä. Muuten, tämä matkustaja ei tehnyt yksinomaan tyhjänpäiväisiä kysymyksiä. Hän tiedusteli erittäin tarkasti, kuka on kaupungissa kuvernöörinä, kuka oikeuden puheenjohtajana, kuka prokuraattorina, lyhyesti sanoen ei unohtanut ainoatakaan merkittävää virkamiestä. Vielä tarkemmin, melkein pä osaa ottaen, hän tiedusteli kaikkien huomattavien tilanomistajien asioita: kuinka monta sielua talonpoikia kullakin on, kuinka kaukana kaupungista kukin asuu, millainen kukin on luonteeltaan ja kuinka usein käy kaupungissa. Hän kyseli tarkkaan seudun oloja: onko heidän kuvernementissaan ollut sairauksia, kuolemaan johtavaa lavantautia, kovaa vilutautia, rokkoa tai muuta sellaista, ja kaikkea tätä hän tiedusteli niin tarkasti ja seikkaperäisesti, ettei se tuntunut pelkältä utelaisuudelta.

Matkustajan käytöksessä oli jotakin arvokasta, ja nenäänsä hän

niisti sangen äänekkäästi. Ties miten hän sen teki, mutta hänen ne-
nänsä törähti kuin torvi. Mainittu, itsessään aivan vähäpätöinen luon-
nonlahja kohotti suuresti hänen arvoaan tarjoilijan silmissä, ja aina
kuullessaan tuon äänen tämä heilautti tukkaansa, asettui kunnioitta-
vampaan asentoon ja laskettuaan yläilmoista päänsä riipuksiin kysäi-
si: – Mitä saisi olla?

Päivällisen syötyään herra joi kupillisen kahvia ja istui sohvaan
pannen selkensä nojaksi pieluksen, jotka venäläisissä matkustaja-
kodeissa täytetään joustavan villan asemesta jollakin tiiliä ja muku-
lakiviä suuresti muistuttavalla. Siinä hän rupesi haukottelemaan ja
pyysi saattamaan hänet huoneeseensa, jossa kävi pitkäkseen ja nuk-
kui kaksi tuntia. Levättyään hän kirjoitti matkustajakodin tarjoilijan
pyynnöstä paperilipulle arvonsa sekä ristimä- ja sukunimensä ilmoi-
tettavaksi poliisikamarille, niin kuin asiaan kuuluu. Portaita alas kul-
kiessaan palvelija luki paperista tavaamalla:

Kollegineuvos Pavel Ivanovitš Tšitšikov, tilanomistaja, yksityisis-
sä asioissa.

Tarjoilijan yhä vielä tavaillessa paperilappua itse Pavel Ivanovitš
Tšitšikov lähti katselemaan kaupunkia ja näkyi olevan siihen aivan
tyytyväinen, sillä tämä ei ollut missään suhteessa muita kuvernemen-
tinkaupunkia huonompi. Räikeänä sävähti silmään kivitalojen kel-
tainen väri ja ujona pilkisti puutalojen harmaus. Talot olivat yksi-,
kaksi- ja puolitoistakerroksisia ja kaikki varustettuja ullakkokerrok-
sella, joka on kuvernementin arkkitehtien mielestä erittäin kaunis.
Paikoin nämä talot näyttivät joutuneen eksyksiin keskelle katua, joka
oli leveä kuin pelto, ja keskelle loputtomia puuaitoja, toisin paikoin ne
taas olivat ryhmittyneet yhteen, ja siellä oli enemmän liikettä ja vilk-
kautta. Siellä täällä sattui silmiin liikkeiden nimikilpiä, joista sade oli
kuluttanut melkein näkymättömiin rinkelit ja saappaat; johonkin oli
piirretty siniset housut ja alle kirjoitettu jonkun varsovalaisräätälin
nimi, ja tuossa oli hattu- ja lakkikauppa ja teksti »Vasili Fjodorov ul-
komailta»; tuolla taas oli kilvessä biljardi ja kaksi pelaajaa, molem-
milla yllään hännystakki, jommoisissa meillä näkee teatterissa vierai-

den astuvan viimeisessä näytöksessä näyttämölle. Pelaajat tähtäsivät juuri sauvallaan kädet vähän koukussa taaksepäin ja jalat vinossa, kuin niillä olisi vastikään tehty keikaus ilmassa. Kaiken tämän alla oli teksti »Tässäkin on matkustajakoti». Paikoin oli suoraan kadulla pöytiä ja niillä pähkinöitä, saippuaa ja saippuan näköisiä pipareita. Tuolla taas oli ruokala ja sen kilvessä paksu kala ja kalaan tökätty haarukka. Mutta eniten näkyi mustuneita valtion kaksoiskotkia, joiden paikalla nykyään on jo lyhyt ja selvä teksti: »Kapakka». Katu oli kaikkialta huononlainen. Katsahtipa matkustaja kaupungin puistoinkin, jonka hoikat, huonosti juurtuneet puut oli alhaalta varustettu kauniin vihreiksi maalatuilla kolmikulmaisilla pönkillä. Vaikka nämä puut eivät olleet järviruokoja pitempiä, oli niistä sanomalehdissä ilotulituksesta kerrottaessa sanottu näin: »Kaupungin hallituksen kiitettävän huolenpidon ansiosta on kaupunkimme saanut koristuksen, nimittäin puiston, jonka tuuheat, leveälatvaiset puut suovat siimestä kesän helteessä», ja edelleen: »Oli liikuttavaa nähdä, kuinka kaupunkilaisten sydämet sykähtelivät kiitollisuutensa ylenpalttisuutta ja vuodattivat kyyneltulvia tunnustukseksi herra kaupungin-päälikölle.» Tiedusteltuaan sitten passipoliisilta, mikä oli lyhin tie, jos oli käytävä kirkossa, virastoissa, kuvernöörin luona, hän lähti vilkaisemaan jokeakin, joka virtasi kaupungin halki. Matkalla hän repäisi pylvääseen naulatun julisteen lukeakseen sen huolellisesti kotiin päästyään ja katseli tarkasti sievänlaista naista, joka kulki lautapäälysteistä jalkakäytävää ja jonka perässä käveli livrepukuinen palveluspoika kantaen nyyttiä. Katsahdettuaan vielä kerran ympärilleen ikään kuin painaakseen kaiken mieleensä hän meni kotiin, suoraan omaan huoneeseensa, matkustajakodin tarjoilijan tukiessa häntä hieman portaissa. Juotuaan teetä hän istahti pöydän ääreen, käski tuoda kynttilän, otti taskustaan julisteen, asetti sen lähelle kynttilää ja rupesi lukemaan siristäen hieman oikeaa silmäänsä. Julisteessa ei muuten ollut mitään erinomaista; olipahan vain ilmoitettu näyteltävän Kozebuen näytelmä, jossa Rollan osaa esitti herra Popljovin, Koran osaa neiti Zjablova, ja muut esiintyjät olivat vieläkin vähäpätöisempiä.

Mutta hän luki ne kumminkin kaikki, pääsi permantohintoihinkin asti ja sai tietää, että juliste oli painettu kuvernementin hallituksen kirjapainossa. Käänsi sen sitten nähdäkseen, eikö toisellakin puolella olisi jotakin, mutta kun ei ollut mitään, hieraisi silmiään, kääri paperin sievästi kokoon ja pani sen lippaaseensa, johon hänellä oli tapana panna kaikki mitä hänen käsiinsä sattui. Päivä taisi päättyä muutamaa palaseen kylmää vasikanlihaa, pullolliseen hapankaljaa ja siikeään uneen »koko nenäpumpun voimalla», niin kuin muutamissa paikoin avaraa Venäjän valtakuntaa on tapana sanoa.

Koko seuraava päivä omistettiin vieraskäynneille. Matkustaja lähti tervehdyskäynnille kaupungin kaikkien korkeiden virkamiesten luokse. Hän teki tervehdyskäynnin kuvernöörin luo, joka, samoin kuin Tšitšikov, ei ollut lihava eikä laiha, kantoi Annanristiä kaulassaan ja jolle, niin kuin huhuttiin, oli jo esitetty tähteäkin. Kuvernööri oli muuten erittäin hyväntahtoinen mies ja harrasti joskus koruompeluakin omin käsin. Sieltä Tšitšikov meni varakuvernöörin luo, sitten prokuraattorin, oikeuden puheenjohtajan, poliisimestarin, viinatoimenvuokraajan, valtion tehtaiden päällikön luokse, sitten... valitettavasti on vaikea muistaa kaikkia tämän maailman mahtavia. Sanottakoon vain, että matkustaja osoitti tavatonta toimeliaisuutta vieraskäynti-asiassa; kävipä hän ilmaisemassa kunnioituksensa jopa lääkintätoimen tarkastajalle ja kaupungin arkkitehdille ja istui vielä senkin jälkeen vaunuissa kauan aikaa mietiskellen, ketä vielä olisi käytävä tervehtimässä, mutta muita virkamiehiä ei kaupungissa enää ollut. Keskustellessaan näiden valtaapitävien kanssa hän osasi taitavasti imarrella kutakin. Kuvernöörille hän vihjaisi ikään kuin sivumennen, että niinhän tähän kuvernementtiin tulee kuin paratiisiin, kun tiet ovat kaikkialla kuin samettia, ja että ne hallitukset, jotka nimittävät viisaita virkamiehiä, ansaitsevat suuren kiitoksen. Poliisimestarille hän virkkoi jotakin varsin mairittelevaa kaupungin konstaapeleista. Puhellessaan varakuvernöörin ja oikeuden puheenjohtajan kanssa, jotka olivat vasta valtioneuvoksia, hän sanoi heille parisen kertaa muka vahingossa »teidän ylhäisyytenne»,

mikä heitä suuresti miellytti. Tästä kaikesta oli seurauksena, että kuvernööri kutsui hänet samana päivänä luokseen kotoiseen illanviettoon, samoin muutkin virkamiehet, kuka päivälliselle, kuka valittuun korttiseuraan, kuka teetä juomaan.

Itsestään matkustaja puhui vähän ja vältellen, ja jos puhuikin, niin vain yleisin sanankääntein, selvästi ujostellen, ja hänen lauseensa olivat silloin sävyltään jossakin määrin kirjallisia: hän on muka vain mitätön maan matonen eikä ansaitse, että hänestä pidetään paljon lukua; hän on aikoinaan saanut kokea paljon, kärsinyt virassa totuuden tähden; hänellä on ollut paljon vihamiehiä, jotka ovat uhanneet hänen henkeäänkin. Nyt hän haluaa asettua rauhaan ja hakee soveliasa asuinpaikkaa ja katsoi, tultuaan tähän kaupunkiin, ehdottomaksi velvollisuudekseen esittää kunnioituksensa sen johtaville virkamiehille. Kas siinä kaikki, mitä kaupungissa saatiin tietää tästä uudesta henkilöstä, joka ei suinkaan unohtanut saamaansa kutsua vaan saapui tuota pikaa kuvernöörin illanviettoon.

Tämän illanvieton vaatimiin valmistuksiin häneltä meni runsaat kaksi tuntia, ja tällöin hän osoitti pukeutumisessa sellaista huolellisuutta, ettei moista kaikkialla näekään... Otettuaan pienet nokkaunet päivällisen jälkeen hän käski tuoda pesuvettä ja hieroi tavattoman kauan saippualla molempia poskiaa pönkittäen niitä sisältä päin kielellä, otti sitten ravintolan tarjoilijan olalta pyyheliinan ja kuivasi sillä pyöreät kasvonsa joka puolelta, aloittaen korvien takaa ja aivastaen sitä ennen pari kertaa suoraan tarjoilijan naamaan. Sen jälkeen hän pani peilin edessä kaulaansa kovan paidanetumuksen, nykäisi kaksi sieraimista pilkistävää karvan haituvaa, ja heti sen jälkeen olikin hänen yllään hännystakki puolukanvärisestä pilkullisesta kankaasta.

Tällä tavoin pukeutuneena hän lähti ajamaan omilla vaunuillaan niitä sanomattoman leveitä katuja, joita valaisivat niukasti sieltä täältä pilkottelevat ikkunoiden valot. Kuvernöörin talo oli kuitenkin valaistu kuin oikeita tanssiaisia varten: lyhdyillä varustetut vaunut, ulko-oven edessä kaksi santarmia, kauempaa kuului eturatsastajien

huutoja, lyhyesti sanoen, kaikki niin kuin olla pitää. Saliin tullessaan Tšitšikov joutui sulkemaan hetkeksi silmänsä, sillä kynttilöiden, lampujen ja naisten pukujen loisto oli niin häikäisevä. Kaikki oli pelkkänä valomerenä. Mustia hännystakkeja vilahteli ja liikkui yksitellen ja ryhmissä siellä täällä, niin kuin kärpäset liikehtivät hohdovanvalkoisen sokeritopan pinnalla helteisenä heinäkuun päivänä, kun vanha emäntäpiika hakkaa ja pienentää sitä säkenöiviksi palasiksi avoimen ikkunan edessä; lapset ovat kaikki kerääntyneet ympärille ja katsovat uteliaina hänen karkeitten käsiensä liikkeitä, kun ne kohottavat vasaraa, mutta keveän ilman nostattamat nopeat kärpäseksadroonat lentävät huoneeseen rohkeasti, aivan isäntäväen oikeudella, ja käyttäen hyväkseen eukon heikkoa näköä ja aurinkoa, joka kiusaa hänen silmiään, ne laskeutuvat makeille palasille, milloin yksitellen, milloin sankkoina joukkoina. Kylläisinä kesän antimista, se kun muutenkin asettelee kaikkialle herkullisia ruokia, ne eivät ole tulleet lainkaan syömään, niiden teki vain mieli näyttäytyä, juosta siputta kerran edestakaisin sokerikeolla, hieraista yhteen etu- ja takajalkoja tai syyhytellä niillä siipien juuria tai ojentaa etujalat ja pyyhkäistä niillä päätä yläpuolelta, kääntyä ympäri ja lentää sen jälkeen pois ja taaskin palata uusina tunkeilevina parvina.

Tšitšikov ei ennättänyt kunnolla katsahtaa ympärilleen, kun kuvernööri jo tarttui häntä käsipuolesta ja esitteli hänet samassa rouvalleen. Vieras ei joutunut nytkään hämilleen: hän lausui jonkin koheteliaisuuden, joka oli varsin sovelias keski-ikäiselle, virka-arvoltaan ei kovin korkealle jos ei alhaisellekaan miehelle. Kun tanssiin ryhtyneet parit olivat lykänneet muut vieraat seinän viereen, katseli Tšitšikov pari minuuttia heitä hyvin tarkasti kädet selän takana. Useat naiset olivat pukeutuneet hyvin, muodin mukaisesti, toiset olivat panneet ylleen sitä mitä luoja oli kuvernementinkaupunkiin lähettänyt. Miehet olivat täällä kuten muuallakin kahta lajia: toiset laihoja, aina naisten ympärillä hääräileviä, ja niistä muutamat sellaisia joita oli vaikea erottaa Pietarin herroista, sillä näilläkin oli sangen huolellisesti ja hyvällä aistilla kammattu poskiparta tai sievännäköiset, sipo-

sileiksi ajellut soikeat kasvot; ja nämä herrat ne istuutuivat naisten viereen yhtä huolettomasti, puhuivat ranskaa ja naurattivat naisia samalla lailla kuin Pietarissakin. Toisen lajin muodostivat lihavat herrat, semmoiset kuin Tšitšikovkin, toisin sanoen ei liian lihavat mutta ei laihatkaan. Nämä päinvastoin välttelivät katsomasta naisväkeen ja peräytyivät heistä taemmaksi vilkuillen vain vaivihkaa, järjestelikö kuvernöörin palvelija jo vihreitä pöytiä skruuvia varten. Heidän kasvonsa olivat täyteläiset ja pyöreät, muutamissa oli syyliäkin, joku oli rokonarpinen. Hiuksiaan he eivät kammanneet otsatupsuille eivätkä kiharoille eivätkä siihen malliin, josta ranskalainen sanoo »hitto vieköön». Heidän tukkansa oli joko lyhyeksi keritty tai sileäksi kamattu ja kasvonpiirteet enimmäkseen pyöreät ja lujat. Tällaisia olivat kaupungin kunnianarvoiset virkamiehet. Voi! Lihavat osaavat hoitaa paremmin asiansa maailmassa kuin laihat. Laihat palvelevat enimmäkseen erikoistehtävissä tai vain ylimääräisinä liehuen sinne tänne, heidän olemassaolonsa on ikään kuin köykäistä ilmassa leijumista ja peräti epävarmaa. Lihavat sitä vastoin eivät ole koskaan ylimääräisissä viroissa vaan aina vakinaisissa, ja mihin virkaan kerran asettuvat, juuttuvat siihen lujasti ja varmasti, niin että ennemmin voi virka heidän altaan rusahtaa rikki ja pettää, mutta pois heitä ei potkita. Ulkonaisesta loistosta he eivät välitä: hännystakki heidän yllään ei ole niin kuosikas kuin laihojen yllä; mutta sen sijaan heillä on rahalippaissaan Jumalan siunaus. Laihalla ei kolmen vuoden perästä ole enää ainoatakaan sielua, jota vastaan hän ei olisi ottanut lainaa panttilainaamosta, kun taas lihavalla – ei aikaakaan kun hänelle ilmaantuu kaupungin laitaan talo, vaimon nimelle ostettu; sitten toiseen laitaan toinen talo, sitten lähelle kaupunkia pikkuinen kylä, sitten kirkonkylä kaikkine maineen ja tiloineen. Vihdoin lihava, palveltuaan Jumalaa ja keisaria ja ansaittuaan yleisen kunnioituksen, eroaa virasta ja siirtyy maalle, missä hänestä tulee tilanomistaja, kunnon venäläinen herra, vieraanvarainen isäntä; siellä hän elää ja hyvin eläikin. Mutta hänen jälkeensä laihat perilliset panevat venäläiseen tapaan isänsä rahat ja tavarat menemään oikein iloista kyytiä.

Ei kannata salata, että suunnilleen tällä tavoin Tšitšikovin ajatukset kulkivat hänen tarkastellessaan seuraa, ja seurauksena oli, että hän lopulta liittyi lihaviin, jotka melkein kaikki olivatkin jo tuttuja. Oli prokuraattori, jolla oli hyvin tuuheat mustat kulmakarvat ja tapana iskeä aina väliin vasenta silmäänsä, ikään kuin hän olisi tahtonut sanoa: »Mennäänpäs tuonne toiseen huoneeseen, niin saat kuulla jotakin.» Hän oli muuten totinen ja harvapuheinen mies. Oli postimestari, kooltaan pieni mies, mutta sukkela kieleltään ja filosofi; oli oikeuden puheenjohtaja, varsin järkevä ja miellyttävä mies. Kaikki he tervehtivät Tšitšikovia kuin vanhaa tuttavaa, ja tämä vastasi kumartaan vähän sivuun mutta oikein sievästi.

Täällä hän tutustui myös varsin ystävälliseen ja kohteliaaseen tilanomistajaan Maniloviin sekä ulkonäöltään aika kömpelöön Sobakevitšiin, joka heti ensi kerralla astui hänen jalalleen ja virkkoi: »Pyydän anteeksi!» Samassa hänen käteensä työnnettiin kortit visterää varten, ja hän otti ne vastaan tapansa mukaan kohteliaasti kumartaen. He asettuivat nyt vihreän pöydän ääreen ja istuivat siinä aina illalliseen asti. Kaikki keskustelu lakkasi kokonaan, niin kuin tapahtuu aina silloin kun totiseen toimeen ryhdytään. Postimestariakin, joka muuten oli hyvin puhelias mies, näkyi, heti kun oli ottanut kortit käteensä, saavan miettävän ilmeen kasvoilleen, peittävän ylähuulen alahuulella ja pitävän suutaan siinä asennossa pelin loppuun asti. Kuvakortin lyödessään hän iski nyrkin pöytään ja virkkoi, jos se oli rouva: »Ämmä aisoihin», jos taas kuningas, niin: »Mitä sinä moukka mokotat!» Oikeuden puheenjohtaja puheli näin: »Entäs kun minä sitä viikseen. Entäs kun minä sitä viiksistä kiinni!» Väliin kuului korttia pöytään lyödessä tällainen lause: »Kävi miten kävi, parhaalla pappikin ajaa: ruutua!» taikka »Ristiä, sanoi kissa, kun jälle kuoli!» tai »Ristiä ja rangaistusta!» Pelin loputtua väiteltiin, niin kuin tavallista on, aika kovalla äänellä. Vieras väitteli hänenkin, mutta erinomaisen taitavasti, niin että kaikki näkivät hänen väittelevän mutta väittelevän miellyttävästi. Hän ei milloinkaan sanonut »te löitte» vaan »te suvaisitte lyödä», ja »minulla oli kunnia kaataa

Venäjän maaseudulla matkustaa kollegineuvos Tšitšikov, joka keräilee maanomistajilta henkikirjoihin jääneitä kuolleita maaorjia. Mikä on hänen pyrkimyksensä, mihin hän kuolleita sieluja tarvitsee? Pikkukaupungin virkamiesten ja säätyläisten henkilökuviiin piirtyy hirtehisiä näkymiä ihmisen pohjattomasta ahneudesta ja typeryydestä, joiden ylle kertoja maalaa huolensa tsaarin Venäjän lohduttomasta tilasta. Terävä iva ja ruhtinaallisen leveä huumori värittävät Tšitšikovin matkaa, jossa Gogol loi tärkeän perustan venäläiselle realismille ja koomiselle romaanille.

TEOKSEN ON SUOMENTANUT JALO KALIMA.

KANNEN KUVA Marc Chagall (1887–1985) *Playing cards or Party of cards Nasov and Chichikov* (Dead Souls, Plate XXIV, Volume I), 1923–27 | Etsaus | © Israel Museum, Jerusalem, Israel | The Bridgeman Art Library © Kuvasto • SARJA-ASU: Ville Laihonon | KANSI: Eija Kuusela

www.wsoy.fi

9 789510 516287

84.2

ISBN 978-951-0-51628-7